

Museu de Valls, nova col·lecció permanent

Jordi París Fortuny

25/04/2024

Abstract

Ara fa poc més d'un any, el desembre de 2022, es va inaugurar la ampliació del Museu de Valls. Es tracta d'uns treballs que han suposat la incorporació de nous espais expositius, amb una nova planta, que a partir d'ara serà la permanent del museu. Però la novetat no és només que s'ha obert una nova permanent, sinó que s'ha obert la primera permanent del museu en els últims trenta anys. És una actuació que corregeix una situació anòmala. Per entendre-ho cal fer una mica d'història.

Història del museu

Des dels anys cinquanta el museu estava obert en un edifici històric de la ciutat, a l'antic castell de Valls. Als anys seixanta l'Ajuntament va decidir fer un edifici de nova planta per acollir-lo. La raó principal era que un mecenes de la ciutat faria donació de més de dues-centes cinquanta obres de pintura catalana, que se sumarien al fons ja existent. Els espais on s'ubicava en aquell moment el museu no permetien mostrar aquesta nova donació.

Quant l'Ajuntament es va adreçar al Ministeri de Cultura, a Madrid, per demanar una subvenció per fer el nou museu, la contesta va ser que per a una ciutat petita com Valls, aleshores d'uns catorze mil habitants, no hi havia ajudes, però sí per fer una casa de cultura. Així és com es va canviar el projecte de museu a casa de cultura, que bàsicament implicava posar alguns equipaments més a l'edifici. Així doncs, la casa va quedar configurada per una planta baixa amb una sala d'exposicions, a més de les sales d'arqueologia i d'escultura barroques del fons del museu, un primer pis amb una biblioteca i una sala d'actes, i el segon i tercer pis per a la resta de sales, per mostrar la col·lecció del museu. En aquells moments el fons estava format per unes sis-centes obres d'art, totes exposades, i una col·lecció arqueològica no gaire gran repartida per diversos espais de la casa.

Quan l'any 1980 es van fer el traspàs de competències entre l'Estat i la Generalitat de Catalunya, l'edifici va passar a ser propietat de la màxima institució del país. I l'any 1984, amb el desplegament de la xarxa d'arxius comarcals, el Departament de Cultura va decidir utilitzar la Casa de Cultura com a seu de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, que va ocupar tota la planta baixa. Aquest fet va suposar la pèrdua de la sala d'exposicions temporals i de les dues sales del museu, que va quedar relegat a la segona i tercera planta de l'immoble.

Des d'aleshores el Museu de Valls només ha estat configurat per aquestes dues plantes, que s'han utilitzat per fer exposicions del fons del museu i temporals. Per tant, no hi havia una exposició permanent pròpiament dita. Aquesta situació, estranya, s'ha mantingut fins a l'any 2022.

El nou museu

Feia molts anys que el museu sospirava per poder revertir la situació precària de les seves instal·lacions i aconseguir la necessària ampliació dels espais. Finalment, això ha estat possible gràcies a l'ocupació de l'antiga biblioteca, a la primera planta.

Amb la remodelació realitzada l'any 2022 el museu té els espais següents: la consergeria, ubicada a la planta baixa; la primera planta, on hi ha la permanent i una petita sala polivalent, i la segona i tercera planta, dedicades a les exposicions temporals, tant amb obres del fons propi com d'externes, com s'estava fent fins ara.

La remodelació del museu, de la qual s'ha executat una primera fase, ha estat una actuació arquitectònica marcada per la sobrietat, molt ajustada econòmicament. No podia ser d'altra manera, però ha permès posar en valor els espais de l'equipament. Ha estat una obra dirigida per l'arquitecte Xavier Bustos, en equip amb Xavier Torrent i l'enginyer Raimon Grau.

La museografia de la nova permanent ha estat creada per Xavier Torrent, dissenyador d'espais i exposicions d'art contemporani. De fet, aquesta era la primera vegada que afrontava un projecte d'aquest tipus, centrat en una cronologia històrica. Era un risc, triar un professional especialitzat en obra contemporània, però alhora també era una aposta, per donar una mirada diferent a una permanent amb artistes de diverses èpoques. La manera com s'han penjat les obres respon a aquesta mirada.

Els recursos utilitzats en la museografia són els clàssics, no s'han utilitzat elements tecnològics. La col·lecció no en necessitava. Sí que es va encarregar, però, un projecte d'il·luminació propi de l'espai i les obres. Ha estat dissenyat per Maria Güell, de l'empresa La Invisible BCN SL, i ha comptat amb un treball de *focusing* a càrrec de Jou Serra.

Discurs museogràfic

El discurs de la nova permanent situa la ciutat de Valls i els seus artistes al centre del relat. El document, elaborat l'any 2014, es va titular en un primer moment «Del local a l'universal. De Jaume Huguet a Robert Gerhard. L'aportació de Valls al món de l'art», i després es va escurçar, l'any 2021, a «De Jaume Huguet a Robert Gerhard. L'aportació de Valls al món de l'art».

L'objectiu del projecte museogràfic ha estat posar en relleu l'aportació que han fet els artistes de la ciutat a la història de l'art català. L'àmbit cronològic abasta des del segle XV fins al segle XX, és a dir, des de Jaume Huguet fins a Robert Gerhard. No és una visió exhaustiva de tots els artistes vallencs, sinó sintètica, principalment per manca d'espai i, en alguns casos, perquè no es disposa d'accés a obres representatives d'aquests artistes. Així doncs, n'han quedat fora personatges tan rellevants com l'arquitecte barroc fra Josep de la Concepció, del segle XVII, o el fotògraf Francesc Català-Roca, del segle XX, per posar dos exemples ben distants.

El discurs s'estructura a través de les diverses èpoques artístiques que s'han anat succeint: gòtic, barroc, realisme (últim terç del segle XIX) i noucentisme *versus* avantguarda (primer terç del segle XX).

Les disciplines artístiques que s'han considerat són la pintura, l'escultura, el dibuix, l'arquitectura, la fotografia, l'orfebreria i la música.

Les obres exposades a la permanent provenen majoritàriament del fons del Museu de Valls, però també s'han incorporat peces d'altres institucions per cobrir les mancances existents al museu de la ciutat. Així doncs, s'hi han afegit obres del MNAC, del MUHBA, del Museu Diocesà de Tarragona, dels Museus de Sitges i de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid, i també de dues col·leccions particulars.

Com que el nexa de tots els artistes representats és el naixement a Valls, per fer evident aquesta circumstància i posar-los mínimament en context cada àmbit s'ha introduït amb un text brevíssim sobre la ciutat, que en alguns casos està acompanyat d'algunes peces lligades a la història artística de la localitat. I seguidament es parla dels artistes de cada època.

En cada àmbit hi ha tres tipus de text que corresponen a tres nivells de lectura, del més genèric al més concret: l'introductor de l'àmbit, on es parla sobre la ciutat; el subtext a què fa referència l'artista o els artistes d'aquell àmbit, i la cartel·la de l'obra. Mentre que els dos primers textos estan fets en vinil i enganxats directament a paret, el tercer, les dades tècniques de l'obra, està també en un full de sala que els visitants es poden emportar.

Els àmbits de la permanent són els següents:

1. Entre el gòtic i el renaixement. Jaume Huguet, el primer vallenc universal ??????

En aquest primer àmbit, el més petit de tots, després d'una brevíssima introducció sobre la vila de Valls, hi ha tres peces, dues de context i una obra de Jaume Huguet. Les de context són un fragment d'un retaule de pedra del segle XIV, provinent de l'antiga església de Sant Joan, i unes bigues del sostre de l'església del convent del Carme, decorades amb elements gòtics, pintades cap a l'any 1400.

La peça central és l'obra de Jaume Huguet, que està acompanyada d'una biografia de l'artista. L'obra és la taula del Sant Sopar, provinent de la predel·la del retaule de Sant Agustí de la Confraria dels Blanquers, cedida pel MNAC. És una peça que es tornarà, d'aquí pocs mesos, amb la taula de la crucifixió del retaule de Sant Miquel arcàngel de la Confraria de Tenders i Revenedors, també del MNAC.

Un reliquiari del segle XVI, fragmentat, amb l'advocació de Tots els Sants, i provinent de l'església de Sant Joan, serveix de transició al segon àmbit.

2. La ciutat del barroc i la nissaga dels Bonifàs

El segon àmbit s'inicia amb el text sobre la ciutat de Valls i dels artistes més significats del període. Seguidament es poden veure diverses peces de context: un arrambador pintat de la casa Baldrich de Valls, de finals del segle XVIII; dos reliquiaris de façana del segle XVII, provinents de la sagristia de l'antic convent de Sant Francesc de Paula de Valls, cedits pel Museu Diocesà de Tarragona, i dos llibres, *Llibreta de vernissos* de Maigí Jiné, pintor i daurador de Valls, de 1818, i *Kalendarium Sanctorum*, propietat de Serafí Carrer, escultor i daurador de Figueres, del segle XVIII.

En aquest àmbit els artistes representats són el compositor mossèn Jaume Casellas i la nissaga dels escultors Bonifàs. De Jaume Casellas (1690-1764), mestre de capella de la catedral de Toledo, es pot escoltar el *Kyrie* de la *Missa Pange Lingua*, de 1751. I dels Bonifàs, els grans protagonistes de l'època barroca a Valls, amb un taller que cobrirà la demanda de les comarques tarragonines i lleidatanes, podem contemplar un bon conjunt de peces.

La nissaga d'escultors Bonifàs està formada per cinc artistes de quatre generacions. Del besavi, Lluís Bonifaci (?-1697), es pot veure el *Cap de santa Eulàlia*, de pedra, que coronava l'obelisc de la plaça del Pedró (1687), provinent del MUHBA. Del seu fill Lluís Bonifaci Sastre (1683-1765) es mostren dos baixos relleus de fusta del retaule de Sant Marc (1717) de l'església de Sant Joan de Valls. En canvi, del seu fill, Baltasar Bonifaci Anglès (1709-1747), mort prematurament, no se n'exposa cap obra. De qui culmina la nissaga, els germans Lluís i Francesc Bonifàs Massó, se'n poden veure diverses obres. En primer lloc, les peces que van fer per ser reconeguts com a membres de l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando de Madrid, cedides per aquesta institució. Seguidament, de Francesc Bonifàs (1735-1806) podem veure una traça d'un retaule de l'Assumpció i diversos elements del retaule de Sant Oleguer de la catedral de Tarragona (1766), cedits pel Museu Diocesà de Tarragona.

El barroc s'acaba amb les obres de Lluís Bonifàs (1730-1786), amb dues imatges de reis bíblics provinents del retaule del Roser (1754) i amb les quatre figures de l'oratori de la família Baldrich, de 1760-1766, i el llibre de notes de l'escultor.

Finalment, en aquest àmbit s'ha volgut fer un record al vallenc Cèsar Martinell, per ser el primer gran estudiós del barroc a Catalunya. S'hi exposen algunes de les plaques fotogràfiques de retaules barrocs del seu arxiu particular, donat al Museu de Valls, i les principals publicacions que va realitzar sobre aquest període.

3. De l'esclat a la decadència de la ciutat. Els artistes del vuit-cents

El tercer àmbit fa referència als artistes nascuts a la dècada dels seixanta del segle XIX. És un període en què la vila de Valls viu una paradoxa, perquè esdevindrà oficialment ciutat malgrat que deixarà de ser la setena població del país a mitjan segle, amb setze mil habitants, per esdevenir una ciutat molt més petita, a causa del procés d'industrialització. La substitució dels telers manuals va generar una gran pèrdua de llocs de treball, alhora que una alta conflictivitat social i política.

En aquest context neixen a Valls quatre artistes amb una llarga carrera artística, que malgrat que la desenvolupen a Barcelona seran coneguts i reconeguts a la seva ciutat. Dos d'ells neixen l'any 1861, Francesc Guasch Homs i Bonaventura Casas Pàmies, i els dos altres el 1864, Anselm Nogués i Francesc Galofre Oller.

De Francesc Guasch Homs (1861-1923) es presenta un paisatge i de Bonaventura Casas Pàmies (1861-1907) tres peces, el retrats del matrimoni Tarragó (1886) i la pintura inacabada de la Capella de la Convalescència (1905-1907).

Dels altres dos artistes d'aquest període, d'Anselm Nogués Garcia (1864-1938) es mostren dues escultures, dos busts de noia de cap a l'any 1920, cedides pels Museus de Sitges, i de Francesc Galofre Oller (1864-1942) la seva obra més coneguda, *Bòria Avall* (1892), la qual li va donar fama. Al darrere d'aquesta pintura de grans dimensions (de tres per cinc metres de mida de tela) es poden trobar quatre esbossos de l'obra, dels diversos que va fer, i així mateix es reproduïxen alguns dels articles apareguts a la premsa sobre la peça i material divers que ajuda a entendre la transcendència de l'obra a finals del segle XIX.

La generació prodigiosa (segle XX)

L'últim àmbit de l'exposició està dedicat als artistes nascuts a finals del segle XIX, però que faran la seva carrera ja entrat el segle XX. És un moment de severa crisi industrial que, lligada a l'aparició de la fil·loxera, acabarà enfonsant la ciutat. La pèrdua progressiva de població no s'aturarà fins ben entrat el segle XX.

En aquest context tan desfavorable, apareix una generació única d'artistes i intel·lectuals vallencs, de les més potents que ha donat la ciutat en tota la seva història. En menys de deu anys neixen l'arquitecte Cèsar Martinell (1888), el fotògraf Pere Català Pic (1889), el pintor Jaume Mercadé (1889) i el músic Robert Gerhard (1896). Tot i que tots ells acabaran fent la seva carrera a Barcelona, coincidiran durant uns anys a la ciutat, on treballaran per un ideal comú: la renovació de la cultura del país, en un moment d'alta intensitat creativa a Catalunya.

L'artista més ben representat a l'exposició és el pintor i orfebre Jaume Mercadé Queralt (1889-1967), del qual s'exposen un seguit de pintures on es pot veure l'evolució de la seva obra, des dels primers anys vint fins als seixanta. També s'exposa una bona representació de dibuixos i peces de joieria i orfebreria, des dels anys trenta fins a la dècada dels seixanta.

De l'arquitecte Cèsar Martinell Brunet (1888-1973) s'exposen dibuixos i aquarel·les de les seves construccions agràries, del Pinell de Brai, Gandesa, Cornudella, Nulles i Vila-rodona, aixecades entre 1919 i 1922, una maqueta del dipòsit d'aigua del Pinell de Brai i fotografies d'aquests cellers en construcció.

El fotògraf Pere Català Pic (1889-1971) està representat per un conjunt d'imatges publicitàries, realitzades durant els anys 1932-1936, per a les marques Ford, Cinzano, Domecq, Myrurgia, els laboratoris Doctor Andreu i la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis.

Finalment hi ha el compositor Robert Gerhard Ottenwaelder (1896-1970), el més jove de la colla, el qual tindrà una relació estreta amb tots ells en els seus anys d'estada a Valls. En podem escoltar el ballet *Ariel* (1934), que tenia llibret de J. V. Foix i escenografia de Joan Miró.

Tanca el recorregut de l'exposició permanent una peça icònica de Pere Català Pic, el cartell *Aixafem el feixisme* (1936), una obra emblemàtica en la trajectòria del fotògraf, i una molt bona peça per cloure aquest recorregut de cinc-cents anys.

Aquesta és la realitat del Museu de Valls, avui. En els propers mesos es voldria acabar la remodelació dels espais, que consisteix bàsicament a posar al dia les sales de la segona i tercera planta, que no s'han remodelat des de fa trenta anys.

I el segon front és la construcció de l'espai dedicat a la col·lecció arqueològica, centrada en el món iber, que està previst afrontar aquest any 2024.

D'altra banda, la permanent que s'ha descrit, no l'entendem com una permanent fixa en el temps, sinó que es vol que tingui una durada màxima de cinc anys. La perspectiva és que el 2026 o el 2027 es renovi totalment el discurs, per centrar-lo en l'art català del segle XX. La riquesa del fons del museu permet fer moltes lectures, i per tant és bo que es puguin anar renovant cíclicament i que siguin fetes per mirades diferents.

Bibliografia

Foto Portada: Ajuntament de Valls | Pere Toda

